

Biografkultur : En jul- och nyårsskildring från Slotts-biografen i Uppsala / Undert.: I. C.

Uppsala : Wretmans
1915

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400-till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

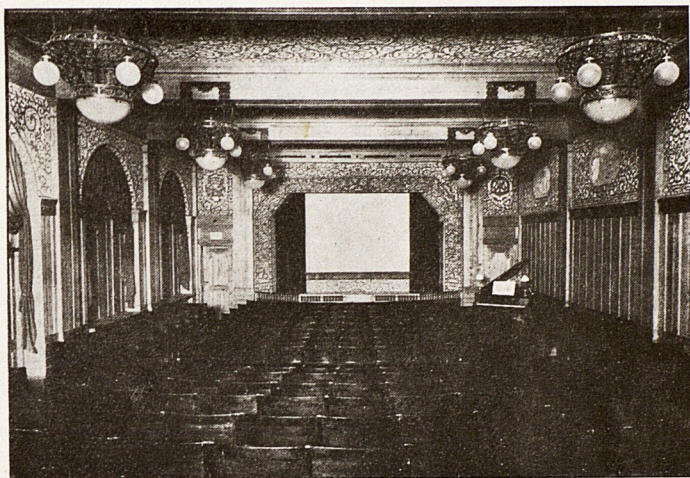
Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service. Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu> alla boken.

- <http://search.books2ebooks.eu/>

CARLSSON-GABNER. I.

Teater
Biograf
(Bis)

BIOGRAF- KULTUR

*En JUL-
och NYÅRSHÄLSNING
från
SLOTS-BIOGRAFEN
i UPSALA*

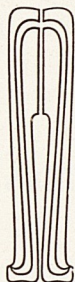
WRETMANS BOKTRYCKERI, UPPSALA 1915

35685

BIOGRAFKULTUR

TILL BELYSNING AF
EN AKTUELL FRÅGA

EFTERTRYCK FÖRBJUDES

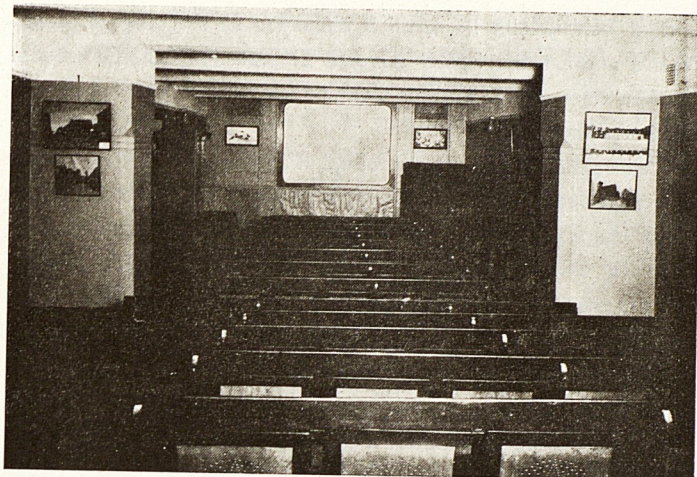

BIOGRAPHICAL

AND

MEMOIRS

Fyris-Biografen

FÖRDOMAR MOT BIOGRAFEN

ö
 F
 ör många verkar kanske sammanställningen biograf-
 kultur här ofvan som en motsägelse. Ännu är egen-
 domligt nog den meningen — vi tveka icke att säga
 den fördomen, tämligen allmänt utbredd i bildade
 kretsar, att biograf och kultur egentligen icke ha något
 med hvarandra att göra, ja, äro hvarandras fullkom-
 liga motsatser. Bland de motstånd, som biografen haft och har
 att öfvervinna, är detta det kraftigaste och farligaste. Farligt
 därför, att det hotar att draga ned filmkonsten från den konst-

närliga och ideella höjd, till hvilken den så småningom hunnit. Men å andra sidan är det gifvetvis af naturliga och lätt insedda orsaker, som denna fördom angående filmkonsten blifvit så pass allmänt utbredd.

Det fanns en tid, icke så långt aflägsen, äfven i det svenska biografväsendets historia, — då de tvänne linjerna biograf och kultur knappast på någon enda punkt korsade hvarandra utan gingo hvar sin väg. Det säges, att den första svenska biografen gaf sina föreställningar i en portgång i Göteborg som ett slags marknadsnöje. Det är en notis att taga fasta på. Marknadsgycklet och torgatmosfären omgaf länge det svenska biografväsendet, innan hon blef den förnämliga dam hon nu är och lade bort alla plumpa och grofva later. Nåja, ännu hänger väl gatusmutsen och marktschreieriet kvar här och hvar — men är dock i tydligt försvinnande. Det finnes icke på något hithörande område ett så tydligt och påtagligt bevis för, hur publiken själf kan förädla och förfina krafven på sina nöjen. Det är en känd och ofta gjord erfarenhet, att det är det bästa skådespelet med de bästa namnen, som tillvinner sig publikens ynnest, under det den står relativt kall och oberörd inför mera mindrevärdiga scenprodukter.

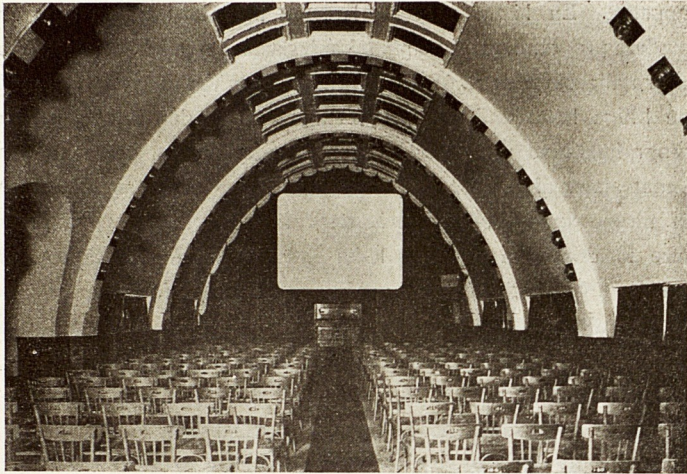
Det är naturligtvis af en ytterligt stor betydelse, att biografägarna själfva behjärta dessa kulturella kraf: åt min biograf är endast det bästa godt nog — och äga tillräckligt konstnärliga och allmänt kulturella förutsättningar att i största möjliga mån realisera dem.

Men icke mindre viktigt är, att den allmänna opinionens bästa element få direkt eller indirekt verka fostrande och bestämmande på filmkonsten och dess framtid. Filmkonsten är ju en internationell företeelse och afspeglar på sitt sätt exakt och tillförlitligt de olika folks kynne, begåfning och smaksinne, där den

uppstått. En kännare af filmkonsten kan snart afgöra utan att studera programmet, om en film har tyskt eller engelskt-amerikanskt, eller italienskt eller nordiskt ursprung. Men det är tydligt, att med de lifliga kommunikationer, som äga rum på den internationella biografmarknaden, det icke vore så underligt, om också ett och annat alster af mindre god filmkonst skulle förirra sig hit. Men af utomordentlig betydelse är det, att dessa mindre goda alster icke få dominera på våra hvita dukar. Naturligtvis finnes det också en biografbesökande publik — om också icke så stor som man skulle kunna tro, som mer tilltalas af dessa lättare och smaklösare filmer. Teatern erbjuder här ett analogt förhållande. Där finns också en publik, som står kall inför de yppersta produkter af den dramatiska kulturen, inför Shakespeare och Schiller, inför Ibsen och Strindberg — men det är ändock icke något verkligt skäl för en teaterledning att endast spela farsor och sängkammarstycken, revyer och annat onyttigt kram.

BIOGRAFENS RENÄSSANS

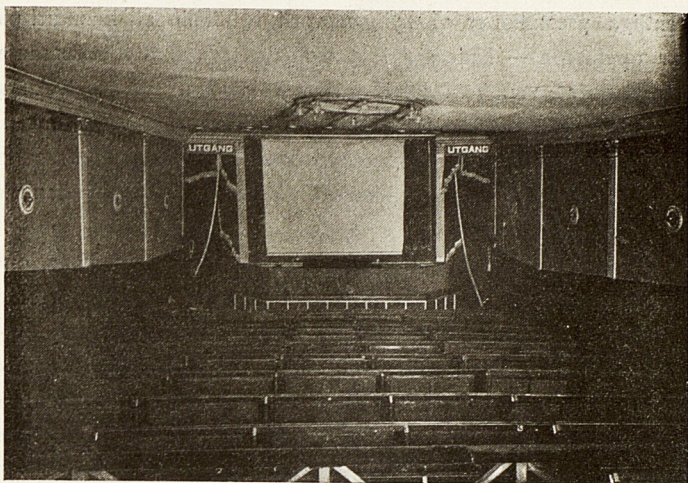
Man kan, när man öfverblickar utvecklingen och förhållandena i stort, verkligen tala om en biografväsendets renässans — också i vårt land. Begreppen biograf och kultur, som länge gingo skilda vägar, ha så småningom påverkat hvarandra och ingått den närmaste förening, hvarför det icke längre är någon omening att tala om biografkultur liksom man ju länge talat om teaterkultur. Vi vilja här i största korthet peka på några sidor af denna biografens renässans.

Scala

1) De rent tekniska medel, hvarmed biografen arbetar, ha utomordentligt förbättrats. Till hvilken svindlande höjd är icke fotograferingens konst uppdrifven. Vi minnas alla, hur utsökt löjligt det fordom tog sig ut, när människor voro i rörelse på duken — hvilket trippande, springande och hoppande. Och nu? Hur har man icke lyckats gifva naturtrogenhet och plastisk stil åt själfva rörelsen. Vidare, hur flimrade och darrade icke bilderna fordom. Ingen klagar numera öfver, att han eller hon får sina ögon förstörda på biografen. Bakom lösandet af sådana och liknande tekniska svårigheter ligger oändligt mycket arbete och den kärleksfullaste sträfvan efter att ge den största möjliga illusion af verklighet och sanning åt bilderna.

2) Som ett annat högst väsentligt bidrag till biografens renässans nämna vi den moderna och fullt tillfredsställande regien.

Lilla Teatern

Hvar och en som känner till teatern vet, hvilka grannlaga och fordrande uppgifter, som en modern teaterledning ställer på regissören. Det gäller ju icke bara sådana yttre ting som dräkter, dekorationer och rumsinteriörer, utan äfven skådespelarens hela spel, sätt att röra sig, gester, miner, ord och accenter — ja, hela uppfattningen och tolkningen af ett drama och dess olika roller. Regissören är för teatern hvad den högsta krigsledningen är i ett modernt fälttåg. Det ligger i öppen dag, att regien på biografen har om möjligt ännu större och svåröstarare problem att arbeta med än teatern. Här inga ord, utan endast rörelser, gester, minspel, som det gäller att få så pregnanta och markerade som möjligt, gripa dem i flykten och föreviga dem på duken. Icke underligt, om en den modärna regiekonstens snillrike mästare och nydanare som professor Max Reinhardt — hvars utomor-

dentliga prestationer vi nyligen varit i tillfälle att beundra på vår operascen — känt sig lockad af den svåra, men intressanta uppgiften att vara regissör äfven för biografen. Vi äro lyckliga nog, att här i Sverige i Viktor Sjöström äga ett regissörskap, som tillfredsställer de högsta fordringar i konstnärligt afseende och dessutom äger den förtjänsten att vara inhemskt svenskt och nationellt.

3) Men det är klart, den bästa regie arbetar förgäfvets, om den saknar ett mjukt och böjligt skådespelarmaterial för sina intentioner. Filmens skådespelarstab — det är det tredje utvecklingsdraget i biografens renässans. Hur det var i den gamla tiden, biografens barndom och slyngelålder — behöfver endast antydast. Hvem som helst trodde sig kallad och kapabel att spela film, och gjorde det också. Om det är något, som blifvit klart under utvecklingens gång, så är det, att endast det bästa skådespelarmaterialet kan göras användbart för den moderna filmkonsten. Härmed är naturligtvis icke sagdt, att alla goda skådespelare och skådespelerskor ännu ställt sig till filmens tjänst. Men så mycket är säkert, att den moderna filmen kräfver och kallar på de erkänt yppersta krafterna inom skådespelarvärlden, och många af dessa yppersta ha också kommit, naturligtvis ofta lockade af de svindlande gagerna, men också lockade af det säregna och i själfva verket ytterligt svåra i uppgiften. Det kunde nämnas många. Bland de manliga skådespelarkrafterna: Albert Bassermann, Paul Wegener, Egil Eide, bland de kvinnliga Hilda Borgström, Henny Porten, Asta Nielsen, Betty Nansen, ja, ingen mindre än den odödliga Sara Bernhardt, hvars beundransvärda skapelser nu genom filmen kunnat räddas över till eftervärlden.

4) Jag tvekar icke heller att till biografväsendets oförytterliga renässansdrag räkna musiken. Hvarje framsynt och insiktsfull

biografledare förstår musikens oerhörda betydelse för filmen. Det var ju — i stor utsträckning åtminstone — fordom vanligt att låta musiken komma till sin rätt endast under mellanaktspauserna, icke under själva spelets gång. Och hvilken musik sedan! Repertoaren — cirka 10 stycken — »Jungfruns bön» och några hambo, scottis och valser — det var alltsammans. Förhållandet har ju numera, som hvar och en vet, alldeles omkastats. Musiken äger för filmkonsten en djupare betydelse, än hvad mången kanske skulle tro. Den ersätter i viss mån det talade ordet, tolkar, förklarar det spelade, icke händelseförloppet, men det inre, stämningar och själsrörelser. Den måste alltså intimt sluta sig till spelets gång och taga vederbörlig hänsyn till de olika filmerernas karaktär. Det är klart, att denna nyvunna insikt om musikens nära samhörighet med filmkonsten har ökat de kvalitativa fordringarna på dess utförelse. Sedan detta nyvunna tänkesätt mera allmänt trängt igenom, har ju också mer än en musikens virtuos och konstnär gärna och beredvilligt ställt sig till biografens förfogande.

5) Det är ännu en sak som återstår: författarne. Jag rör här vid något, jag ville kalla filmkonstens problem. Det är nog så, att här är det största ännu olöst. Men många tecken tyda på, att också författarna skola komma liksom skådespelarna redan ha kommit. Med naturnödvändighet. När unga och äldre dramatiska författare tröttnat på att låta Tor Hedbergs och Albert Ranfts skrifbordslådor under åratals gömma deras alster, skola de en gång vända sig till filmen. Det är en bekant sak, att August Strindberg, det mångsysslande framtidsgeniet, på sina äldredagar umgicks med planer på att skriva för filmens räkning. Egentligen är det en rätt så oförklarlig sak, att icke författarna, särskildt de yngre, uppmärksammat detta.

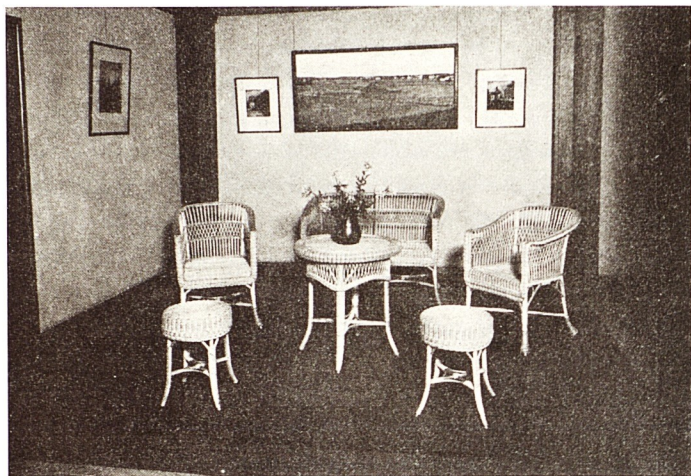
Tänk bara på hvad filmen konsumerar af dramer i jämförelse med teatern.

Men egentligen är det ju så, att den dramatiska ådran rinner tämligen sparsamt genom tiden, och hvad biografen kräfvat, är ju dramer i strängaste, egentligaste mening — handling, spänning, effekt — icke deklamation och lyrik.

BIOGRAF OCH TEATER

Ofta nog har i det ofvanstående hänsyn tagits till teatern och jämförliga punkter ha framdragits. Några ord till en mer principiell belysning af frågan biograf och teater må här lämpligen vara på sin plats, helst som jämförelsen ofta göres, och det är från visst teaterhåll, som det starkaste motståndet reses mot filmkonsten öfverhufvud. Först må det med kraft framhållas: mellan biografen och teatern behöfver icke existera ett motsatsförhållande. De äro tvänne inkommensurabla storheter, som arbeta med olika medel. Man säger kanske: biograf är icke konst utan reproduction af konst? Låt så vara. Vi behöfva icke tvista om ord. Men äfven en reproduction af konsten har väl sitt berättigande. Jag står inför Milles' Vingarna här på Uplands nations gård. Konstverket som står där ute i snön — ja, det är en reproduction af konst — det ursprungliga verket gjordes i annat material. Ändock säger åskådaren: Hvilken gripande och äkta konst! Med all rätt naturligtvis. Äfven denna kopia ger mig konstnärens ursprungliga skapelse, den är eld af hans själ, synen såsom han först såg den och formade den i det mjuka materialet.

Säger man återigen, att endast det talade ordet ger den illusion vi söka på teatern, så är det en sanning, som man nog får pruta af åtskilligt på. Ordet är icke teaterns enda uttrycksmedel, äfven gesten, minen, det stumma talandet hör med till hvarje skådespelares nödvändiga utrustning. Och hvem har icke bevittnat det: hur ofta orden, de mest strålande och sublimes diktarord fallit döda till marken, därför att skådespelaren icke förmodade utsäga det med det stumma talandets konst, med blickens och handens utomordentligt fina uttrycksmedel. Och hvem har icke någon gång på teatern gripits allra mest i en situation — där det plötsligt blef tyst, då en blick, ett ansiktsuttryck eller en stum gest sade allt — *utan ord*. Sådant är icke döda punkter i den sceniska framställningen, utan själfva bouqueten af hvad skådespelarkonsten har att gifva, dess finaste, lättaste doft och dess innersta själ. Nej, ordet är långtifrån skådespelarens enda uttrycksmedel. Och äfven om det på sin plats är oundgängligt, så är det på filmen umbärligt. Har jag förstått filmkonstens innersta själ — så ligger i detta samlade stumma spel själfva det omedelbaraste uttrycket för dess väsen och för det verklighetens lif, som den hvita duken söker fånga. Den minutiösa precision, den omsorgsfulla uppmärksamhet, som på filmen ägnas det stumma talandet, gör det talade ordet öfverflödigt. Och faktum låter sig icke bestrida: äfven filmkonsten ger illusion af verklighet och sanning, som kan gripa oss lika djupt som på teatern. Den som såg Hilda Borgströms stumma spel i Ingeborg Holm på Fyrisbiografen minnes det. Hvilka gripande uttryck af smärta, som där gafs, gå aldrig ur dens minne, som såg det.

Slotts-Biografens foyer

Min barndoms ljusa biografkvällar, hur väl jag minnes eder! Utanför låg gatan i smuts och grått, och höstregnet strilade ned genom luften. Den röda lyktan på stängen utanför biografen kämpade våldsamt med blåsten, ofta slocknade hon, det gnisslade och gnällde i dörrar och skyltar — men där inne var fredligt och godt.

En liten ytterligt enkel salong — lada vore det riktiga ordet — med en viss intim och förtrolig stämning, fast det drog ohyggligt genom dörrar och springor och musiken gnällde på det självspelande pianot. Där sutto vi några småpojkar och småflickor och fnissade och mumsade karameller. Så började maskinen uppe vid taket att röra på sig, den skramlade ohyggligt och fungerade äfven ojämt, och nog sved det i ögonen, när bilderna började dansa på den hvita duken — men ändå — minnet värmes

vid tanken på dessa biografkvällar. När jag återkommer ibland — med långa mellanterminer — går jag dit igen, men känner inte igen min barndoms biograf. Den gamla ladan är nämligen borta — och där står en ståtligt arkitektoniskt förnäm teatersalong i stället.

De elektriska bågglamporna stråla sitt hvita ljus öfver gatan. Redan i entréen möter mitt öga en oväntad elegans — mattor, möbler, blommor, taflor och speglar — en riktig foyer. Och själfva biografsalongen är också förändrad — naturligtvis. De rankiga ryggstödslösa bänkarna, på hvilka vi balanserade förr i världen, äro borta, och bekvämt slår jag mig ned i en präktig stol, som har ryggstöd och icke knarrar. Jag ser mig omkring i salen, dess väggar stråla af färger och glädje, en mästarehand har diktat in vackra arabesker och motiv däri.

Och när ljusen släckas i salen, musiken sakta kväller fram där borta, och bilderna röra sig på duken, lutar jag mig tillbaka i stolen och gör mina jämförelser mellan förr och nu.

Jag binder ihop gammalt och nytt, gör jämförelser, summerar och drar ifrån — och det synes mig, som om jag i ett ögonblick öfverskådade hela utvecklingen. Det synes mig icke längre för-mätet att använda ordet — *biografkultur*.

I. C.

www.books2ebooks.eu